

ustvarja. Zvezan je le z idiliko domačega kraja, sosed in tujec sta mu ostala neznana.

Predzadnji spevi so posvečeni verskim mislim in hočejo do kraja izraziti Kocbekovo zasidranost v vsem, kar je. Panteistični psihizem zveni iz njih. Boga ne vidimo, niti človeka ne, pesnik je zdaj „sredi vsega“, dasi ne kot oblikovalec, pač pa vsaj kot doživljalec. Za navidezno totalnostjo se reži — realnost. Poslednji spevi Pesem o človeku, Mala hvalnica, Pesem v čast smrti, Slovenska pesem in Velika hvalnica so najšibkejši. Ne samo, da do prenasičenosti ponavljajo to, kar smo že slišali v prejšnjih pesmih, zdi se tudi, da uvajajo spet neko „umetnost zaradi umetnosti“.

V poslednji pesmi v Domu in Svetu (1935, I.) ugotavlja Kocbek, da „za izmučeno stvarnostjo se začenja resničnost.“

Izmučene stvarnosti je v njegovi prvi pesniški zbirki preveč. Naj se loti s svojim drznim in točnim načinom opazovanja resničnega življenja svoje domovine. V verzju ali v prozi. Naše življenje potrebuje bojevnic in ne hvalnic. Zemlja je dobra in lepa, toda človek se mora predrugačiti. V Kocbeku je moč, da se iz trpnega hvalivca dvigne v junaškega preoblikovalca človeka V prozi ali v pesmi.

A. Slodnjak.

Projekt univerzitetne biblioteke ljubljanske. Izreden pojav v grafičnem pogledu je ta veliki črni zvezek, ki nosi gornji zlati naslov. Izdal ga je l. 1933. njegov projektant arh. J. Plečnik ter svojim načrtom v knjigi dodal tudi dve strani opisovalnega teksta in to, kar ji daje kot grafični umetnini poseben čar: njeno tiskarsko in ilustrativno opremo. Obširnejšo analizo stavbe, njene konstrukcije, njenih prostorov je prispeval dr. France Stelè in njegova sta tudi članka „K zgodovini bibliotečnih stavb v Ljubljani“ ter „H krizi dr. študijske knjižnice v Ljubljani“.

Da bi prav razumeli idejo projekta nove knjižnične stavbe, moramo pričeti pri Steletovem zgodovinskem članku, ki z veliko vnmemo in znanjem opiše nekdanje bibliotečne zgradbe v Ljubljani, kolikor so pač znane. Za protestantovsko knjižnico deželnih stanov vemo le, da je eksistirala, več pa se zve o knjižničnih stavbah šele v XVII. in XVIII. stol., v dobi baročnega razmaha znanosti in stavbarstva. Značilno je, da nikjer ni samostojne knjižnične stavbe, ampak je knjižnica vedno člen večje zgradbe, samostanske ali graščinske. Samostanske knjižnice iz srednjeveške Ljubljane so neznane, baročne pa je mogoče rekonstruirati na podlagi analogij. Tedanja knjižnica je prostor, ki služi bolj studiju kot pa shrambi knjig in je zato zamišljena bogato dekorirana enota, kjer so rezljane omare razvrščene po sistemu, dekoracijo pa tvorijo razen slik tudi freske, ki so v idejni zvezi s knjižničnimi nameni. Poleg dvoranice, ki služi studiju, in reprezentativni shrambi, se razvijajo tudi že posebne shrambe knjig, imajo pa le praktičen namen. Seveda se še vedno pojavlja knjižnica v zvezi z raritetno zbirko, toda v glavnem je vendar dosežena ona razvojna stopnja, ki omogoča novo pojmovanje knjižnične zgradbe. Barok je ustvaril knjižnico, ki jo je mogoče uvrstiti v njegovo celotno arhitekturno pojmovanje, ki je pa pri Slovencih — vendar imela tako skromne reprezentativne namene, da se je brez večjega razvojnega skoka prilagodila občnim zahtevam XIX. stol. V tej zvezi popisuje Stelè Auerspergovo knjižnico v Knežjem dvorcu, nekatere provincialne knjižnice in posebno ljubljansko semeniško knjižnico, ki je najznačilnejša za tedanje arhitekturno in

dekoracijsko pojmovanje. Nosilec novejšje knjižnične ideje je potem že javna študijska ali licejska knjižnica, ustanovljena l. 1774. po požaru jezuitskega kolegija. Iz Redute na Starem trgu se je preselila 1791. l. v adaptirane prostore bivšega frančiškanskega samostana na Vodnikovem trgu, kjer je polagoma rastel njen obseg in vzporedno tudi njeni prostori. Prostorno jedro knjižnice je bila njena čitalniška dvorana, ki je bila v zvezi s knjižnimi shrambami in ravnateljstvom stanovanjem. Potres l. 1895. je povzročil preselitev knjižnice v nezadostne prostore in l. 1907. se je naselila v lastnih, primenih prostorih v novem gimnazijskem poslopju na Poljanski cesti, ki ga je projektiral C. M. Koch. Tako so se zopet izognili ideji samostojne knjižnične stavbe, ki jo je že l. 1784. sprožil Jurij Jakob grof Hohenwart in jo je zase uresničil baron Erberg v Dolu.

Študijska knjižnica je zapustila staro misel reprezentativne centralne dvorane in s tem premagala še živečo baročno posebnost ali vsaj omejenost knjižničnega značaja. Prilagodila se je modernejšemu pojmovanju knjižničnega obrata s tem, da je shrambe uredila praktično in jih ločila od studijskih prostorov. S tem je bila šele dosežena prava stopnja javne knjižnice in razvoj te ideje je bil zadnja desetletja tako ploden, da stojimo danes pred novimi zahtevami, ki jim ustreza novi Plečnikov načrt. Stelè namreč v svojem kratkem dodatku o „Krizi drž. študijske knjižnice“ povzema po številnih objavljenih člankih in razpravah, da je današnje stanje licejske knjižnice, ki je po vojni prevzela vlogo Narodne knjižnice, postalo neznosno ter je zanjo potrebna nova stavba, ki bo skrbela za njen sedanji pomen in bodoči razvoj.

Ko smo tako zvedeli za zgodovino slovenskih knjižnic sploh in za stavbarski razvoj naše največje javne knjižnice posebej, ki raste iz naše književne in stavbarske tradicije, se moremo vrniti na začetek knjige, ki opisuje Plečnikov projekt.

S skupimi besedami podaja projektant opis svojega načrta z vsemi tehničnimi podatki, ki so za stavbno dovoljenje potrebni. Spočetka navaja imena onih književniških strokovnjakov, ki so pri projektu sodelovali „z živim zanimanjem in dragocenimi nasveti“. Tako stoji projekt pred nami kot realizacija strokovnih potreb, ki jih je naše knjižnično poslovanje rodilo. Med podatki beremo edino pojasnilo o sistemu celic za knjižnične shrambe, ki omogočajo najenostavnejše in najsmotrenejše poslovanje. Vidi se, da je prav to vprašanje močno zanimalo arhitekta in ga je, kakor vse ostale uredbe, globoko premislil. Tak pečat je vtisnjen celotnemu projektu, ki je strog in zakonit, zrel in tako dovršen, da bi se težko dalo kaj bistvenega spremeniti ali izpustiti. To je arhitektonska odlika tega velikega Plečnikovega dela.

Stelè potem obširneje razlaga projekt, ki hoče zazidati stavbišče nekdanjega Knežjega dvorca s štirinastropno stavbo, z glavnim vhodom s Knežje ulice. Stavba vsebuje uradne in manipulacijske, študijske in stanovanjske prostore, knjižničarske delavnice, knjižna skladišča, glavno čitalniško dvorano, manjše čitalnice, predavalnico, razstavno dvorano, razne zbirke, itd., zraven pa še prostore za institute. Vsi ti prostori so projektirani v skladu s sedanjimi in bodočimi potrebami knjižnice, so smotreno razporejeni, v zvezi z zadostnimi pritliklinami in med seboj zvezani z dvigali, telefonom, urami in kurjavo. Po potrebi bo še več prostorov mogoče uporabiti za knjižne shrambe. Plečnikov načrt je stvaren in skup v dekoracijskem pogledu in prav zato učinkuje zelo resno in harmonično.

Če pravi Stelè, da je namen njegove publikacije, predložiti načrt javnosti, jo seznaniti z njim in ji predložiti ta važni problem v razmotrivanje in uvaževanje, potem bi pričakovali v odgovor tako kritiko, kakršne projekt žal ni doživel. To, kar se je vršilo pozneje, ob izgledu na izvršitev načrta, spada pač v drugačno poglavje.

Da je treba Plečnikov načrt v celoti sprejeti, dokazuje Stelè zlasti iz notranjih vzrokov. Ljubljanska študijska knjižnica je tudi kot knjižni zaklad reprezentant slovenske kulturne preteklosti, saj so se v njej združile knjižne zapuščine ne le naših protestantov, ampak tudi vsaka poznejša doba je vanjo prispevala svoj del. Danes naj služi kot narodna in univerzitetna knjižnica najvišji prosvetni ustanovi, ljubljanski univerzi, ki je nastala z drugimi pridobitvami vred ne le kot znak naše osvoboditve, ampak tudi kot nov organ našega duhovnega življenja. Posoda knjižnične ustanove naj bo njen dom obenem pa tudi stavba, ki bo stala ne-le na zgodovinskih tleh nekdanje Turjačanove knjižnice, ampak bo po Plečnikovi zamisli imela tudi važno vlogo v zazidavi Novega trga in vse okolice. Stavbni in urbanistični zgodovini tega okoliša posveča Stelè dragocene vrstice, ki tehtno govore v prid Plečnikovega pojmovanja.

Kakor je Plečnikov projekt strogo organiziran v sebi samem, tako je premišljeno urejen v stavbišče in okolico, v kateri naj bi stal. Stavba meji na treh straneh v razmeroma ozke ulice, le Vegova je širja, a prav tu je biblioteka odmaknjena zaradi dela starega mestnega zidu. Četrta stran je zaslonjena s stanovanjskimi hišami. Hiše na Novem trgu in v sosednjih ulicah ter na Valvasorjevem trgu imajo svojo zgodovinsko preteklost in predstavljajo stilske vrednote. Ne le v danes nepremakljive komunikativne žile, tudi v zgodovinsko ozračje se Plečnikov projekt uživilja z veliko delikatnostjo, ne da bi zato sklepal kake historične kompromise. Sama masa zgradbe je členjena organsko in prav tako smiselno posega v členjenje okolice. Njena arhitektonska funkcija je torej izredno bogata posebno zato, ker zavedno postaja člen v živi celoti.

Plečnikov projekt spočetka ni naletel na kritiko, kot smo omenili. Ko se je pričelo govoriti o njegovi realizaciji in so akcijo podprle mlade sile, se je pojavila vehementna kritika v dnevnem časopisu. Vendar — ne da bi se podrobneje spuščali v vsebino te kritike, niti v oceno objavljenega protiprojekta — bi k temu pripomnili le to-le: Mogoče je zavreči vso preteklost in tradicijo ter z njo načrt, ki iz nje izhaja. Toda to bo mogla storiti le doba, ki bo izhajala iz nove življenjske totalitete. Francè Mesesnel.

Iz tuje literature

Pota nove ruske literature

Ruska revolucija, ki je imela tako veliko število velikih predhodnikov v vsem razvoju ruske kulture in posebno v literaturi, ni našla spočetka onega razumevanja pri poslednji, kot so to mnogi pričakovali. Mnogim površnim opazovalcem se je zdelo, da bo nit razvoja ruskega realizma, ki se začelja pri Gogolju in pravzaprav še preje v nedrih ruskega klasicizma in gre od Belinskega in Dobroljubova, preko Turgenjeva, Tolstega, Dostojev-